

از شوش، دخمه داریوش و کاخ داریوش، آپادانا، ساختمان اصلی تخت جمشید، ساختمانهای جانشینان داریوش، پاره مجسمه از شوش، و سر پادشاهان از همدان، سکه‌های هخامنشی، مهرهای رسمی هخامنشی، آثار مذهبی در مصر، متون درباره مجسمه‌های هخامنشی. و در مورد هر يك از این آثار، در سرآغاز کتابشناسی برگزیده‌ای به‌دست داده و بعد به توصیف اثر پرداخته است.

بخش سوم کتاب سخنی است درباره سلسله‌مراتب و شاه شاهان، بخش چهارم سخنی است درباره شاه در برابر اهورمزدا، بخش پنجم سخنی است درباره بیستون، بخش ششم سخنی است درباره صفوف خراج‌گذاری، بار دادن شاه، اسطوره پادشاهی و نیرومندی.

براستی باید امیدوار بود که مجموعه «آکتایرانیکا» به هر نیرویی که ممکن است ادامه یابد و در ماندگاری این نشریه، هر کس و هر مؤسسه‌ای که بتواند بآید مدد برساند.

کتابهای درباره فرهنگ و جامعه ایرانی

قنات

هانری گوبلو H. Boblot فرانسوی پیرمردی است که نزدیک به چهل سال از زندگی خود را به مطالعه در چگونگی ایجاد قنات و راههای آبیاری در ایران گذرانیده. نخستین بار او را در طهران دیدم. ژان اوین J. Aubin او را به من معرفی کرده بود. گوبلو به ایران آمده بود که سدهای قدیمی ایران را ببیند و درباره آنها تحقیقات بکند. سفرها کرد و در هر جا با بزرگان و آبیاران سخنها داشت و یادداشت‌های زیاد کرد آورد. همان روزگار مقاله‌ای را از او که درباره سدهای بین قم و کاشان نوشته بود در مجله فرهنگ ایران زمین چاپ کردم. جسته‌گریخته نوشته‌های دیگری از او در مجله‌های شرقشناسی چاپ شد. سالها می‌شد که از تحقیقاتش کار مهمی ندیده بودم تا اینکه به تازگی کتاب «قنات، یک فن دستیابی به آب» او که در سال ۱۹۷۹ انتشار یافته است به دستم رسید. این کتاب از مجموعه انتشارات مرکز تحقیقات تاریخی وابسته به مدرسه عالی مطالعات علوم اجتماعی است، به این مشخصات:

Les Qanats. Une Technique d'aquisition de l'eau. Paris. 1979. (Industrie et artisanat, 9).

بررسی قنات و طرز بنیاد و ساخت آن برای فرنگیها، از جهت اجتماعی دلپذیرست و از جهت فن و طرز کار آن بدیع. گوبلو در مقدمه کتاب بخشی را به بررسی مدارک و منابع اختصاص داده و در آنجا از مقالات عمومی، نوشته‌هایی که درباره قنات است، سفرنامه‌ها سخن گفته است و از آن برمی‌آید که نخستین مطالعه کنندگان درباره قنات در ایران بطور اساسی انگلیسها بوده‌اند.

نویسنده در همین مقدمه به تاریخ کلمه قنات می‌پردازد و این عقیده پذیرفته شده را می‌آورد که لفظ قنات از کلمه آکدی «قنو» است و در عبری «قنا» و در ارمنی «قنیا» و در لاتینی کنا شده است. نویسنده همچنین واژه «کاریز» را که ویژه زبان فارسی است به یاد آورده است و می‌نویسد که مرکب است از ریشه «کان» (در زبان پهلوی) و «ریز». البته اطلاعاتش درین زمینه وسیع نیست و یادی از صورت «کمهریز» آن و «خان» و «هانی» و اشکال مختلف آن که در نامهای جغرافیایی بسیاریست نمی‌کند. کوبلو در بخش اول کتاب که «قنات چیست» نام دارد، فن قنات‌سازی را با ذکر جزئیات بیان کرده و خواننده را به این نکته می‌کشاند که این کار هم از دیدگاه فنی جالب توجه است و هم بجهتی از نگاه زیباشناسی.

بخش دوم کتاب به کندن قنات و تساریخ آن در ایران اختصاص دارد و در بخشهای سوم و چهارم از چگونگی کندن قنات و اطلاعات گذشته راجع به آن در کشورهای منطقه مدیترانه (عمان، یمن، مصر، لیبی، تونس، الجزیره، سوریه، اسپانیا، جزایر قناری و بالاخره آمریکای جنوبی و مراکش و صحرای سینا)، ترکستان و چین سخن رفته است.

در بخش مربوط به ایران مباحث عمده عبارت است از: قنات در افسانه‌های ایرانی، قنات در قلمرو اورارتوها، قنات در روزگار هخامنشیان، انحطاط قنات در دوره پارتها، احیاء قنات در عصر ساسانیان، قنات در دوره اسلامی تا سلطنت قاجارها و بالاخره از عهد قاجارها به بعد. در همین بخش سخنی هم از قناتهای بین‌النهرین، افغانستان و بلوچستان در سه گفتار جداگانه دیده می‌شود.

مؤلف چون با زبان فارسی آشنایی ندارد در برگردان آوایی کلمات فارسی دچار سه‌روهای جزئی شده است.

کوچ‌نشینی بختیاریمها

ژان پیر دیگار J.P. Digard از مردم‌شناسان فرانسوی است و تخصصش بطور اخص در بختیاری‌شناسی. کتابی هالمانه به نام

Techniques de nomades Baxtyâri d'Iran, Paris. 1981 (Collection Production pastorale et société

از او در سلسله انتشارات مشترک دانشگاه کمبریج و *Maison des science de l'homme* به چاپ رسیده است. عمده مباحث کتاب چنین است: دام‌پروری، کشاورزی، شکار و ماهی‌گیری، منابع گیاهی و معدنی، کارهای دستی و ساختنیها، حمل و نقل، طرز سکنی، خوردنی، پوشاک.

از مزایای روش دیگار آوردن مصطلحات مردم بختیاری است به همان شکل که در سرزمین تلفظ می‌شود و فهرست الفبائی نزدیک به هشتصد اصطلاح را در پایان کتاب به دست داده است.

دولت و دامداران در خاور نزدیک باستانی

در همین سلسله انتشارات کتابی از Pierre Briant (جامعه‌شناس) در مسائل تاریخی مربوط به دامداری و دولت انتشار یافته که شناخت آن برای محققان ایرانی لازم است. نام کتاب چنین است:

Etat et pasteurs au Moyen-Orient ancien, Paris 1982

کتاب در چهار فصل است: مردمشناسی باستانی دامداران و کوچ‌نشینان - جامعه‌های گشت و دام در زاگرس - عربها و خاور نزدیک - سکاها، هخامنشیها و اسکندر.

زمینداری و حکومت در ایران

پول ویئی Paul Vieille از جامعه‌شناسانی است که چند کتاب و چندین مقاله درباره ایران دارد و دارای افکار تازه است. هشت سال او در ایران ساکن بود و با جمعی از محققان مؤسسات مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران کار می‌کرد. در کتاب خواندنی‌اش به نام *La féodalité et l'Etat en Iran* (پاریس ۱۹۷۵) اصطلاح فرنگی «فئودالیت» را درباره تمدن ایران به‌کار گرفته و بمانند بسیاری دیگر آن را به تاریخ ایران چسبانیده است.

مطالب کتاب عبارت است از: (۱) یک حکومت فئودالی، (۲) زاد و مرگ و شهوت‌زدانی در جامعه و فرهنگ عوام، (۳) سرمایه‌داری ملی و - وضع شهری اهواز در (۱۹۶۳، ۴) دولت و فئودالیت.

خرید و فروش میان شهر یزد با رستاق

M. E. Bonine

Yazd and its Hinterland. A Central place system of dominance in the Central Iranian Plateau. Morburq, 1980. 232p.

بونین محقق است که برای پرداختن این تألیف بیش از یک سال در شهر یزد اقامت کرد و توانست با سفر به تمام آبادیهای اطراف یزد این کتاب را تألیف کند و اهمیت و نفوذ یزد را ازین لحاظ بنمایاند که زندگی آبادیهای رستاق از کجا تا به کجا به این شهر وابسته است.

درین سالها درباره عده‌ای از شهرهای ایران تحقیقات تاریخی، اجتماعی و فرهنگی قابل‌توجهی شده است (کرمانشاه، ملایر، کاشان، میبد، کرمان، نیشابور، اصفهان) و باید تمام این نوشته‌ها را به فارسی درآورد و از آنها سود برد.

تألیف بونین جنبه اقتصادی-اجتماعی دارد. و با توجه به جمعیت آبادیها و وسعت آنها و کیفیات بافتی هر یک معیارها و تناسب ارتباطیهای آبادیها با شهر یزد را مورد توجه قرار داده و وضع دکانها و نوع پیشه‌ها و حرفه‌ها و مخصوصاً صنایع محلی را به دقت تمام بیان کرده است. در قسمت خرید و فروش بین آبادیها و شهر یزد از مهریز، میبد، تفت، بافق، اردکان سخن می‌گوید.

در معرفی بازار یزدیه بحث از اجزای بازار، سرا (کاروانسرا)، تیمچه، دکان و متملقات بازار (آب‌انبار، مسجد، سقاخانه) پرداخته و بحثی از سرقتی به میان آورده است و بر روی هم از نوع مطالعاتی است که برای ما ایرانیان تازگی دارد.

به سوی ایران جدید

E. Kedourie (and) S. Haim

Towards a Modern Iran. Studies in thought, Politics and Society. London, Frank Cass. 1980. 262p.

مجموعه‌ای است از مقالات درباره ایران جدید از دوره سلطنت قاجارها به این

سوی:

۱. ایران میان سالهای ۱۸۸۰-۱۸۹۰ بقلم پیتر ایوری و ج سیمونس.
P. Avery-J. Simmons.
۲. طرح توسعه مازندران و حاجی محمدحسن امین‌دارالضرب به قلم ویلیام اولسن W. Olson
۳. سید جمال‌الدین افغانی از دیده یک روس مسلمان، به قلم ادوارد لازرینی
E. Lazzerini
۴. میرزا آقاخان کرمانی یک ملت‌پرست ایرانی قرن نوزدهم به قلم منگل بیات
۵. کسروی، بقلم ارواند آبراهامیان
۶. میراث ایران از چشم مهدی اخوان ثالث، به قلم سرور سرودی
۷. تشیع در سیاست کنونی ایران: موقع علی شریعتی، به قلم منگل بیات.
۸. وضع وسایل ارتباطی، به قلم اصغر فتحی
۹. قرارداد ۱۹۱۹ انگلیس و ایران به قلم ویلیام اولسن
۱۰. نظامیگری و سیاست در ایران به قلم فرهاد کاظمی
۱۱. عایدات نفت و توسعه اقتصادی (۱۹۷۳-۱۹۷۶) به قلم موشنگ مقتدر.

تعزیه

Taziyeh: Ritual and Drama in Iran

Edited by Peter Chelkowski. New York, New York University Press, 1979. 288p. (New York University. Studies in Near Eastern civilization, N. 7).

مجموعه‌ای است از مقالات:

۱. پیش‌سخن از فرخ هفاری - مقدمه از چلکوسکی
تعزیه از چلکوسکی
۲. تحلیل تعزیه قاسم از صادق همایونی
۳. جنبه فرهنگی تعزیه از ویلیام بیمن W. Beeman
۴. کمال ادبی و موسیقی در تعزیه از عنایت‌الله شهیدی
۵. تعزیه و هنرهای مرتبط با آن از س. پترسن S. Peterson

۶. تمزیه و مراسم سوگواری پیش از اسلام در ایران از احسان یارشاطر
۷. تمزیه و فلسفه آن از مایل بککاش
۸. نگاهبانی تمزیه از ژن کالمارد J. Calmard
۹. تطبیقی میان تمزیه ایرانی و نمایشهای مصیبت در میان مسیحیان قرون وسطی از E. Fulchignoni
۱۰. تأثیرهای تئاتری اروپایی در تمزیه از محمد جعفر محبوب
۱۱. تمزیه از دیدگاه تئاتر غربی از پرویز ممنون
۱۲. منابع ادبی تمزیه از الولساتن
۱۳. صور خیال در تمزیه از ویلیام هنوی W. Hanaway
۱۴. مرثیه‌خوانی در عصر قاجار از زهرا اقبال
۱۵. مرثیه در شعر سندی از آناری شimmel A. Schimmel
۱۶. مراسم محرم در هند از سید حسین علی جمفری
۱۷. تشیع و عاشورا در جنوب لبنان از م. مزای M. M. Mazzaoui
۱۸. مراعات محرم در آناتولی (ترکیه) از م. آند M. And
۱۹. نمای کتابشناسیانه از پ. چلکوسکی.

ایران جدید

Modern Iran: The Dialectics of Continuity and Change. Edited by M. E. Bonine and Nikki Keddie. Albany, state University of New York Press, 1981. 464p.

مجموعه‌ای است از مقالات در چهار زمینه.

I کلیات

۱. دین، جامعه و انقلاب در ایران جدید از نیکی کدی
۲. سنت و تغییرات در تفکرات اجتماعی مذهبی ایرانیان از منگل بیات
۳. تحولات بهداشتی در ایران جدید از بایرون گود B. Good
۴. فعالیت سیاسی لوطیها در ایران از ویلیام فلور W. Floor

II عشایر و کشاورزان

۱. تحولات اقتصادی در زندگی عشایری قشقایی (۱۹۶۲-۱۹۷۸) از ل. بک
۲. تطابق زندگی طایفه کوماچی کرمان در تحولات ایران از د. برادرپورد D. Bradburd
۳. مدرسه چادری قشقایی از پ. بارکر P. Parker. این مدارس را در تمدن عصر ایلخانان مدرسه سیاره می‌گفته‌اند (۱. ا.)
۴. خوانین و سلاطین، منطق قدرت در تاریخ بختیاری از گت. گارثویت G. Garthwaite
۵. تجارت خلیج فارس و اقتصاد کشاورزی جنوب ایران در قرن نوزدهم از R. Olson

۶. تشکیلات اجتماعی اقتصادی زراعی در حال تحول (مسئله بنه) از ا. هوگلاند
E. Hooglund

III طبقات شهری

۱. قدرت و ضعف حرکت‌های کارگری در ایران (۱۹۴۱-۱۹۵۳) از ارواند
آبراهیمیان
۲. دکان و دکانداری و مسئله بازارهای ولایتی ایران از م. بونین. ایشان
تحقیق مفصلی درباره بازارهای یزد دارد که بصورت کتاب درماربورگ نشر شده
است.

۳. خرده‌فروشان در ایران از ت. تامپسون T. Thompson

۴. تغییر وضع و ترکیب جوامع روشنفکر شهری از م. گود
M-Jo Delvecchio Good

۵. روشنفکران شیرازی: حفظ وضع و تغییر از و. رویس W. Royce

۶. زمینه مذهبی تجددخواهی در میان یهودیان شیراز از ل. لوئب L. Loeb

IV- نمای فرهنگی

۱. زبان و تمایزهای اجتماعی در ایران از م. هیلمن M. Hillmann

۲. سینما همچون یک وسیله سیاسی از حمید نفیسی

۳. نمایشهای سنتی ایران (تمویه، روحوضی) از و. بیمن W. Beeman

۴. سندلی‌نشینی در عهد قاجار از س. پترسن S. Peterson

چند کتاب دیگر

□ **Beazley, E (and) M. Harverson**

Living with the Desert. Working Buildings of the Iranian Plateau. Wilts
(England). 1982. 120p.

مؤلفان در فصل اول فلات و پهنه مرکزی ایران را از نظر جغرافیایی و آب
و هوا و رویش گیاهی وصف کرده‌اند. فصل دوم به معرفی نوع ساختمان‌هایی که
درین منطقه می‌شود با عکس و نقشه و طرح اختصاص دارد و از طرز خشت‌سازی و
آجرکاری و نحوه نگاهداری ساختمانها صحبت شده است. موضوع فصل سوم «آب» و
طرز قنات‌سازی و آب‌انبار و مضامین فصل چهارم قهوه‌خانه، فصل پنجم بادگیر (بقلم
سوزان روف)، فصل ششم آسیاب آبی، فصل هفتم آسیاب بادی، فصل هشتم کبوترخانه
است.

□ **Mozaffari, Mehdi**

Revolutionen i Iran. Kobenhaven. Dansk Udenrigspolitisk Institut. 1981.
77p.

□ **Keddie, Nikki R.**

Roots of Revolution. An interpetive history of Modern Iran. With a section
by Y. Richard. New Haven, 1981. 321p.

تقسیم‌بندی مباحث کتاب چنین است:

۱. دین و جامعه تا سال ۱۸۰۰
۲. تشکیلات ایران در قرن نوزدهم
۳. استمرار و تغییر وضع در عصر قاجار (۱۷۹۶-۱۸۹۰)
۴. دوره اعتراض و انقلاب (۱۸۹۰-۱۹۱۴)
۵. دوره جنگ و رضاشاه (۱۹۱۴-۱۹۴۱) که به سه بخش جدا جدا تقسیم شده.
۶. جنگ جهانی دوم و مصدق (۱۹۴۱-۱۹۵۳) که به سه بخش جدا جدا تقسیم شده.
۷. دوره دیکتاتوری شاهی (۱۹۵۳-۱۹۷۷) که به چهار بخش تقسیم شده.
۸. افکار سیاسی جدید در ایران. درین قسمت مقاله «تفکرات کنونی شیعه» بقلم یان ریشارد فرانسوی است.
۹. انقلاب که در سه بخش موضوع سخن قرار گرفته است.

□ **Kotobi, M.**

Iran: une première republique. (Paris) 1983. 293p.

مجموعه مقالات است در زمینه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی راجع به چهار سال اخیر به قلم مرتضی کتبی، فرهاد راه‌سرشت، دانیل سیمون، م. معنوی، کلود سیمون، فرانسوا شامره، لورنس بیسیس، اولین شوالیه.

□ **Moghtader, M. R.**

Ab-Anbar: Conservation de l'eau sur le plateau iranien. Paris, Unesco, 1982. 81p.

تحقیقی است از مهندس مقتدر درباره ساختمانهای آب‌انبار در مرکز ایران.

ایران.

پوش از دیرشدن مجله

دشواری تنظیم این شماره موجب دیر شدن انتشار مجله و شرمندگی است. خوانندگان اطمینان داشته باشند که به مرسوم گذشته دوازده شماره مجله در نهمصد صفحه تا پایان سال تقدیم خواهد شد.